

Berachot Sources 18

בעל המאור מסכת ברכות דף כז עמוד ב

אמר רב חייא בר אשי אמר רב פת הצנומה בקערה מברכין עליה המוציא פירוש ואפילו פירורין שאין בהם כזית וליכא עלייהו תוריתא דנהמא כענין הכתוב צנומות דקות אפ"ה מברך עליהם המוציא ולא דמו לחביצא דהתם כלי ראשון ומבשל נפקא ליה מתורת לחם אבל הכא קערה כלי שני הוא ואינו מבשל ופליגא דר' חייא בר אבא דאמר צריך שתכלה ברכה עם הפת כלומר כשהוא פורסה מברך עליה ובמסקנא אסיקנא הלכתא מברך ואח"כ בוצע שצריך שתכלה ברכה על הפת כשהיא שלימה דאלמא שלימה מצוה מן המובחר והיכא דאיתא לקמיה פתיתין ושלימין פליגי בה רב הונא ורבי יוחנן רב הונא אמר מברך על הפתיתין ופוסר את השלימין כלומר הרשות בידו ורבי יוחנן אמר שלימה מצוה מן המובחר וכו' יוחנן קיימא לן דעדיף מימריה בכל מקום אפילו במקום רב ושמואל.

כתוב שם לראב"ד מסכת ברכות דף כז עמוד ב

כתוב שם: ואפילו פרורין שאין בהם כזית וליכא עלייהו תוריתא וכו'.

אמר אברהם: [טועה הוא בכל דבריו] דהא קיימא לן כרבא [דף לט ב] דאמר דבעינן תוריתא דנהמא. ורב (פפא) לא פליג אלא דלא בעינן בציעה קודם ברכה אבל תורת לחם בעינן, וחביצה דאמר דהוא כלי ראשון, בזה גם כן [טועה] כי החביצה [אינו] אלא קמחא ודבשא ומשחא, ויש מי שאוכל אותו בעינו ויש מי שאוכל בו לחם פרורין פרורין, ואין שם ענין [ל]לחם מבושל כלל. ואם היה מבושל ממש הפירורין לא בטלה מהם תורת לחם, דע"כ לא פליג רבי יוסי [דף לח ב] במבושל שלא נמוח אלא משום טעם מצה אבל שלקות במלתייהו קיימי, ולא בא הענין ההוא אלא ללמוד על פחות מכזית שהוא לחם, ובא בכאן ללמד שאעפ"י שיש [ל]ו ככר לחם לבצוע עליו אם רצה מברך על אותה הצנומה, דלא כר' חייא דבעי בציעה על לחם גדול בין פרוס בין שלם, ורבא דאמר מברך ואח"כ בוצע איכא למימר דפליג אדר' חייא ואיכא למימר דלא פליג אלא לפרושי מלתא דר' חייא הוא דאתא, אלא מכיון דקבעי' הלכתא כרבא שמעינן דפליג. מ"מ פליגא אדרב דלא מברכין על פת צנומה מפני שהוא בצועה קודם ברכה. ודוקא היכא דאיכא קמיה ככר לחם שיוכל לברך עליו ולבצוע, אבל אם אין לו פת אחרת אלא זו מברך עליה אפילו פרורין פחות מכזית והוא דאיכא עליה תוריתא דנהמא ואפילו הוא מבושל. וזהו האמת.

רבינו יונה מסכת ברכות דף כז עמוד ב

פת הצנומה בקערה מברכין עליה המוציא ופליגי דר' חייא וכו' פי' ר"ח ז"ל דבדאיכא עליה תוריתא דנהמא מיירי ואומר מורי הרב נר"ו דאפילו ליכא עליה תוריתא דנהמא מברכין עליה המוציא דכיון שאינו מבושל ולא מחובר עם שאר דברים מראהו עמד בה ולא נתבטל מתורת לחם:

חדושי הרמב"ן מסכת ברכות דף לט עמוד א

הא דאמרין פת צנומה בקערה מברכין עליה המוציא. כתב הגאון דהיא כלי [שני] שנותנין את הלחם לתוך מים רותחין מוצקין בקערה או שנותנין אותו בקערה ויוצקין עליו מים רותחין וישהא עד שימוח שהוא (כצום) [כצנום], נראה מדברי הגאון דאע"פ שנמוח ואין על הפרוסות תוריתא דנהמא מברך עליהן המוציא, מפני שהוא כלי שני שאינו מבשל, אבל בחביצא דהוא כלי ראשון בעי תוריתא דנהמא כדלעיל (ל"ז ב'), וכן כתבו רבים. וזה הפירוש קשה עלי בסוגיא הזו, שא"כ ר' חייא בר אשי משמיה דרב טובא קמ"ל בברכה גופא דלא בעינן פרוסות קיימות ותוריתא דנהמא בפת צנומה בקערה, וכיון דהיא גופא קמ"ל מנא לן בגמ' דפליגא עליה דר' חייא דאמר בלכתחלה צריך שתכלה ברכה עם הפת, ואיהו בדליכא פת אחרינא ולומר שמתחייב בברכה זו דהמוציא, כדאמרין לעיל בטחנה אפאה ובשלה ובטרוקנין וכיוצא בהן, וליכא למימר דר' חייא אפי' בדיעבד קאמר דלא מברכין המוציא אלא במקום שיוכל ללכות ברכה על הפת, חדא דהא לא איפשר להפקיע ברכה דהמוציא מן הפת משום מברך ואחר כך בוצע, ובליכא פת אחרינא מאי איכא למימר, מי איכא לאתסורי עליה אכילה דהאי או לאהדורי להאי לברכה אחרינא כיון דנהמא הוי, ועוד דא"כ קשיא ליה (כסתא) [ברייתא] דטחנה אפאה ובשלה דרך בישול קא אכיל ליה ואפי' [הכי] בפרוסות דכזית היה מברך עליה המוציא, ומאי טעמא לא אמרין בסוגיא דחביצא פליגא דר' חייא ומאחרין ליה עד מימרא דפת צנומה, ועוד דהא רבא מוסיף הוא אהא דר' חייא מברך ואח"כ בוצע וכ"ש דפליגא דרבא אדר' חייא בר אשי אמר רב, וא"כ לרבא לא מברכין בצנומה וכ"ש בחביצא המוציא לעולם ואף על גב דליכא פיתא אחרינא, וקשיא הלכתא אהלכתא דקי"ל כרבא וקי"ל כרב ששת בחביצא דמסקנא ניהו, ודרבא אדרבא נמי קשיא דרבא פריש לה לדרב ששת אמר רבא והוא דאיכא עליה תוריתא דנהמא לפום מאי דאשכחן בעיקר נסחי דרבא [גרסינן] בתרוייהו, אלא ודאי דר' חייא דאמר צריך שתכלה ברכה עם הפת לכתחלה קאמר בדאיפשר, והדרא קושיא לדוכתא, [ובר] מן דין אפי' בכלי שני שאינו

מבשל היכי איפשר דלא בעי תוריתא דנהמא, והא אביי לעיל בסוגיא דחביצא [מיייתי] מדתניא ליקט מכולן כזית ואכל (בם) [אם] מצה אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח ואוקימנא בשעירסן, הא לאו הכי אף על גב דאינן מבושלין בעינן [תוריתא דנהמא] דומיא דחביצא, אלא ודאי סברא הוא דכל דפריס לגמרי וליכא עליה תוריתא דנהמא לא מברכינן עליה לא שנא מבושל ולא שנא שרוי.

ושמעתינן דפת צנומה הכי פירושה, דרב לאו מידי קמ"ל בחיוב ברכה דהמוציא, דהא לא מפרש צנומה דמאי, אי דפרוסות קיימות אי דאינן קיימות אי דצנימתן כזית אי דפחותין מכזית, ועוד דכל היכא דאיירינן בחיוב ברכה המוציא ושלש ברכות קאמרינן, אלא רב לכתחלה איירי, וה"ק צונם אדם פתו בקערה ומברך עליה, [דיכול] תחלה לצנום פתו בקערה (ומברך) לתוך התבשיל [ומברך], ועלה קאמרינן פליגא דר' חייא וכ"ש דפליגא דרבא דאמר מברך ואח"כ בוצע, והילכך לית הלכתא כר' חייא בר אשי אמר רב.

וכן אני סובר ברבינו הגאון דתוריתא דנהמא בעי בהו, אבל מה שהוצרך לאמר דבקערה כלי שני איירי מפני שהוא סובר דאין המוציא במבושלין, מדר' יוסי דאמר יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל אף על פי שלא נמוח, וכן מצאתי בהלכות גדולות ודוקא צנומה דכיון דשדי רותחין עלה הוה ליה כלי שני, אבל דמאפת בקדירה הוה ליה כלי ראשון, ואף על גב דאיתיה בעיניה נפקא ליה מתורת לחם ומברכינן עליה בורא מיני מזונות, דקתני [גבי] מצה יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נימוח דברי ר' מאיר, ר' יוסי אומר יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל אף על פי שלא נימוח והלכה כר' יוסי, עד כאן בהלכות גדולות, ולדבריהם הא דתניא טחנה אפאה ובשלה בזמן שהפרוסות קיימות בתחלה מברך המוציא לר"מ היא, אבל לר' יוסי לא, ואף על גב דלגבי שלקות איתמר (ל"ח ב') ולא היא עד כאן לא אמר ר' יוסי התם אלא משום דבעינן טעם מצה אבל הכא ר' יוסי מודה, הני מילי בירקות אבל בפת כיון דליכא טעם מצה ליכא טעם לחם ולא מברכינן עליה המוציא, ואין זה מחוור כהוגן, אבל פירוש שמעתא דפת הצנומה בקערה בין בבישול בין בלא בישול כך היא כמו שפי', ולהכי סמכי בגמרא ענין לו הביאו לפניו פתיתין ושלמין.

חדושי הרשב"א מסכת ברכות דף לז עמוד ב

היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר ברוך שהחיינו. יש מי שפי' דמיירי במנחות שמתנדבין שאין רגילות להתנדב מנחות תדיר, ואינו נראה דמנחות שייכי טובא, ורש"י ז"ל פירש במנחות דמיירי בישראל שלא הקריב נדבות מימיו והקשו עליו בתוספות דלישנא דהיה עומד ומקריב לא משמע אישראל אלא אכהן, וכן משמע לישנא דנטלן ואכלן, ועוד פירש הוא ז"ל שם דמיירי בכהן שלא הקריב מנחה שנה זו, ובתוספות פי' דלעולם בכל מנחות שמקריב מברך כן, וכן בכל זבחים כמו ששנו שם בתוספתא וכן היא כאן בירושלמי וטעמא לפי שהיו שם עשרים וארבע משמרות ואין מתחדשות יותר משתי פעמים בשנה וכיון שיש להם זמן קבוע מברך שהחיינו.

בית הבחירה למאירי מסכת ברכות דף לז עמוד ב

ישראל שהביא מנחה להקריב ולא הקריב אחרת מקרוב ונראה לי בה כל תוך ל' מברך שהחיינו שהרי על נדבה היא באה ולא על חטא וכשהכהן נוטל שיריה לאכול מברך המוציא ואף על פי שיש בה מעשה מרחשת ומחבת אף על פי שהם נפרכות לפתיתין הן של כזית הן של פחות מכזית שהם אף על פי שדינן כפתיתין שבכזית אם הגדיל או הקטין כשרה כמו שיתבאר במקומו והזהר מלפרשה במנחת כהן שנתחנך כמו שפרשוה רבים מצד ברכת שהחיינו שהרי זו כולה כליל היא ויש מפרשים אותה בישראל שלא קרב מימיו ומ"מ קשה לפרש לשון היה עומד ומקריב ומתוך כך פרשוה בכהנים ומפני שעבודתם באה מזמן לזמן שכל משמר אינו משמש אלא שתי שבתות בכל שנה וכל בית אב שני ימים בשנה:

רש"י מסכת מנחות דף עה עמוד ב ד"ה היה עומד

היה עומד ומקריב מנחות בירושלים - כגון שלא הקריב כהן זה עדיין מנחה מימיו או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר אומר כהן שהחיינו.

תוספות מסכת מנחות דף עה עמוד ב ד"ה היה עומד

היה עומד ומקריב מנחות בירושלים - פירש בקונטרס כהן שלא הביא מנחה בשנה זו ולא היה לומר הביא דמנחת כהן כליל היא ובמנחה הנאכלת מיירי כדקאמר נטלן לאוכלן ויכול לפרש כהן שלא הקריב מנחה בשנה זו ומיירי במנחת ישראל עוד לשון אחר פירש ישראל שלא הביא מנחה מימיו וקשה דנטלן לאוכלן קתני וישראל לא מצי אכיל וה"ר שמעון פירש בברכות (דף לז:): דדוקא במנחות לפי שאין רגילין להתנדב מנחות ואי אפשר לומר כן דבתוספתא קתני נמי הכי גבי זבח ונראה לפרש דלפי שהיו משמרות מתחדשות ומתחלפות פעמיים בשנה ולכל משמרה היו בתי אבות נמצא שלא היו מקריבין אלא שני ימים בשנה וזמן קבוע להם להקריב לחצי שנה יום אחד לפיכך מברך אזבח ואמנחה שהחיינו לזמן.

רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ז הלכה יח
וכל המקריב מנחה מן החדש תחילה מברך שהחיינו.

רמב"ם הלכות ברכות פרק יא הלכה ט

כל מצוה ב שהיא מזמן לזמן כגון שופר וסוכה ולולב ומקרא מגילה ונר חנוכה, וכן כל מצוה ומצוה שהיא קניין לו כגון ציצית ותפילין ומזוזה ומעקה, וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצוייה בכל עת שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן, כגון מילת בנו ופדיון הבן מברך עליה בשעת ג עשייתה שהחיינו, ואם לא בירך על סוכה ולולב וכיוצא בהם שהחיינו בשעת עשייתה מברך עליהן שהחיינו בשעה שיצא ידי חובתו בהן וכן כל כיוצא בהן.

רשימות שעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת ברכות דף לז עמוד ב

תוס' ד"ה היה עומד. וז"ל פרש"י בעל הבית המתנדב מנחה ודוחק גדול הוא דהיה עומד ומקריב משמע בכהן המקריב וכו' ונראה דבכהן העומד להקריב ראשון במשמרתו וכו' וכיון שיש להם זמן קבוע מברכין שהחיינו ולא כפרש"י דמנחות דמיירי בכהן שלא הקריב מעולם עכ"ל. מסוגיין מבואר דמברכין שהחיינו על עשיית מצוה שמקיימים אותה מזמן לזמן אף על פי שאין הזמן מחייב את המצוה. וכן פסק הרמב"ם (פי"א מהל' ברכות ה"ט) וז"ל כל מצוה שהיא מזמן לזמן כגון שופר וסוכה וכו' וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצויה בכל עת שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן כמו מילת בנו ופדיון בנו מברך עליה בשעת עשייתה שהחיינו וקיימנו עכ"ל. והנה יש להסתפק לשיטת התוס' דס"ל דהכהן המקריב ראשון במשמרתו מברך שהחיינו אם הברכה היא משום שמקיים מצוה שהיא מזמן לזמן, או דמברך שהחיינו משום שחייב המצוה הוא מזמן לזמן - דחל חיוב עבודה על הכהן שבמשמר רק בזמן המשמר. ונפקא מינה למשל למי שלא הניח תפילין (מחמת שהיה אנוס) יותר משנה מי נימא דיברך שהחיינו כשמניח תפילין, דאם הכהן מברך שהחיינו משום קיום המצוה מזמן לזמן ה"נ מי שמניח תפילין פעם בשנה יברך שהחיינו, משא"כ אם הברכה מחמת חובת המצוה שהיא מזמן לזמן י"ל דהמניח תפילין בפעם ראשונה יותר משנה (מחמת שהיה אנוס כל השנה) לא יברך שהחיינו משום שחובת התפילין חל עליו בכל יום, וצ"ע²³.

והנה יש לחקור ביסוד דין ברכת שהחיינו במצוות האם היא ברכת שמחה והודאה בעלמא וכדין המברך שהחיינו כשקונה בגד חדש, או דילמא ברכת המצוה היא. ונ"מ אם צריכים לברך אותה עובר לעשייתה כברכת המצוה²⁴. ועיין ברמב"ם (פי"א מהל' ברכות הל' ט' - י') שפסק שמברכין שהחיינו בג' אופנים, א) במצוה הבאה מזמן לזמן כמו שופר, סוכה ולולב, ב) כשקונה חפצא של מצוה כגון הקונה ציצית, תפילין, מזוזה, ומעקה, ג) במצוה שאינה תדירה כגון מילת בנו ופדיון הבן. ופשיטא דבקניית חפצא של מצוה, ברכת שהחיינו אינה ברכת המצוה, אלא ברכת שמחה והודאה בלבד. ברם יש לעיין בב' האופנים האחרים, אי הוי ברכת שמחה והודאה או ברכת המצוה. ולכאורה י"ל דבזה נחלקו רש"י ותוס', דלרש"י בעל הקרבן מברך שהחיינו דהוי ברכת שבח והודאה ואף על פי שאינו עושה את מעשה מצות ההקרבה הוא מברך. ואילו תוס' סברי דברכת שהחיינו חשיבא ברכת המצות ומי שעושה את מעשה המצוה צריך לברך עובר לעשייתה, וע"כ הכהן העושה את מעשה המצוה מברך.

ויתכן דלכולי עלמא ברכת שהחיינו הויא ברכת המצוה, אלא דפליגי רש"י ותוס' ביסוד דין ברכת שהחיינו במצוות - אם מברך שהחיינו רק על מעשה מצוה או אף על קיום מצוה. דלשיטת רש"י דבעל הקרבן מברך שהחיינו, הברכה חלה על קיום המצוה דהא בעל הקרבן מקיים מצות הקרבת המנחה. ומאידך לתוס' הכהן מברך משום דס"ל שברכת שהחיינו חלה על מעשה המצוה. ועיין ברמב"ם (פ"ג מהל' מילה ה"ג) שפסק דאבי הבן מברך שהחיינו, ומשמע דאף היכא שאין האב בעצמו מל מברך שהחיינו, (ועיין שם בהגהות מיימוניות (אות ד') דהראב"ה סובר שאבי הבן מברך שהחיינו רק כשמל בעצמו). ונראה שהרמב"ם סובר דברכת שהחיינו חלה על קיום מצות הכנסתו לברית ולא על גוף מעשה המילה, ומשום הכי פסק שהאב מברך שהחיינו בכל גווני, ואף כשאינו מל בעצמו דסובר דהברכה חלה על קיום מצות הכנסתו לברית ועל החלות שם בן ברית ולא על עצם מעשה המילה. ואין לומר דהרמב"ם סובר דאף כשאינו מל בעצמו מתייחס לאב עצם מעשה המילה, וחשיב כאילו מל בעצמו מדין שליחות, דהרי קצות החשן (סי' שפ"ב סק"ב) ביאר דאין שליחות חלה במילה משום דהויא מצוה שבגופו.

תוספות מסכת סוכה דף מו עמוד א

העושה סוכה לעצמו - דווקא נקט לעצמו אבל לאחר לא מברך מידי להאי תנא דסבר דאין מברך לעשות כדדייקין פ' התכלת (מנחות דף מב. ושם): ואיכא תנא דתני בירושלמי בפרק הרואה עשאה לעצמו מברך לעשות סוכה עשאה לאחר מברך לעשות סוכה [לשמו].

בעל המאור מסכת פסחים דף כח עמוד א

ובספירת העומר יש ששואלין מה טעם אין אנו אומרים בו זמן ועוד מה טעם אין אנו סופרים בלא ברכה ביום טוב שני של פסח כדאמרי' לענין סוכה בשמיני ספק שביעי מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן מפני שברכת הסוכה עומדת כנגד קדוש היום ה"נ ברכת העומר עומדת כנגד קידוש היום ונימני נמנאי ולא ליבריך ברוכי ועוד מה טעם אין אנו סופרין שתי ספירות מספק כמו שאנו עושין שני י"ט מספק וכללו של דבר אין לנו להחמיר בספירת העומר שאינו אלא לזכר בעלמא והכין אסיקנא בדוכתא במנחות דאמימר מני יומי ולא מני שבועי אמר זכר למקדש הוא ואף על פי שאנו מונין ימים ושבועות מנהג הוא בידינו אבל להטעינו זמן אין לנו ועוד שלא מצינו ברכת זמן אלא בדבר שיש בו שום הנאה כגון נטילת לולב שהוא בא לשמחה ותקיעת שופר לזכרון בין ישראל לאביהם שבשמים ומקרא מגילה דחס רחמנא עלן ופרקינן ופדיון הבן שמברך אבי הבן שהחיינו לפי שיצא בנו מספק נפל דכל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל ולספירת העומר אין בו זכר לשום הנאה אלא לעגמת נפשנו לחרבן בית מאויינו ואם אמר בשמיני ספק ז' של סוכה מיתב יתבי' ברוכי לא מברכינן שלא תבא ברכה שהיא באה מכח יום טוב שני של סוכה שהוא דרבנן ותעקור יום טוב ראשון של שמיני חג דאורייתא שהוא עומד כנגדה ומשום הכי יתבינן ולא מברכינן אבל אנו היאך נעקור ברכת ספירת העומר ביום טוב שני שהיא באה מכח יום טוב ראשון שהוא מן התורה ונדחה אותה מפני יום טוב שני דרבנן שהוא עומד כנגדה ודרבנן לא אתי ודחי דאורייתא הילכך מנינן ומברכינן ואם באנו לספור ב' ספירות מספק נמצאת ספירה שניה מושכת עד יום טוב ראשון של עצרת ואתי לזלזולי ביום טוב דאורייתא הילכך אין לנו אלא מה שנהגו והמקומות שנהגו שלא למנות שבועות בכל יום ויום עד מלאת השבוע בכל שבוע ושבוע הוא המנהג היפה.

העושה סוכה לעצמו מברך שהחיינו - צריך לפרש טעם מאי שנא דיש מצות שתקינן לברך שהחיינו ויש מצות שלא תקינן בעשיית סוכה ולולב תקינן כדאשכחן הכא ובעשיית ציצית ותפילין לא תקינן כדמוכח פרק התכלת (ג"ז שם) דמפרש ר' יוחנן מאי מברך אתפילין של יד ותפילין של ראש ואילו לעשות תפילין לא מברך דלא חשיב ליה וכמו כן יש לדקדק דשהחיינו נמי לא מברך מדלא חשיב לה וכן אפדיון הבן מברך שהחיינו כדאיתא בסוף פרק ערבי פסחים (פסחים דף קכא:) ואילו אמילה לא מברך מדלא חשיב בפ' התכלת (מנחות שם) ובסוף ר"א דמילה (שבת דף קלז:): בהדי ברכות של מילה וכן אקריאת מגילה מברך שהחיינו כדאיתא בריש הקורא את המגילה עומד (מגילה דף כא:): ואילו אקריאת הלל לא מברך ונראה דמצוה שיש עליה שמחה תקנו שהחיינו ודאמרינן בהרואה (ברכות דף נד.) דמברך על כלים חדשים כתב רב שרירא גאון דלא סמכינן עלה דמסקינן בפרק בכל מערבין (עירובין ד' מ:): דבעינן מידי דאתי מזמן לזמן וקשה מפדיון הבן.

רמב"ם הלכות ברכות פרק יא הלכה ט

כל מצוה ב שהיא מזמן לזמן כגון שופר וסוכה ולולב ומקרא מגילה ונר חנוכה, וכן כל מצוה ומצוה שהיא קניין לו כגון ציצית ותפילין ומזוזה ומעקה, וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצוייה בכל עת שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן, כגון מילת בנו ופדיון הבן מברך עליה בשעת ג עשייתה שהחיינו, ואם לא בירך על סוכה ולולב וכיוצא בהם שהחיינו בשעת עשייה מברך עליהן שהחיינו בשעה שיצא ידי חובתו בהן וכן כל כיוצא בהן.